

ПРОГРАМА МОДУЛЯ

Актуальність модуля

Нині в Україні соціальна адаптація дітей із особливими освітніми потребами шляхом всебічної підтримки з боку громади є не лише даниною провідним світовим тенденціям, а й нагальною суспільною потребою. Нові підходи тісно пов'язані зі зміною концептуальної моделі освіти. На зміну державоцентристській освітній системі приходить система, в якій домінує орієнтація на інтереси та задоволення потреб дитини. В основу цієї моделі покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей кожної дитини і, перш за все, передбачає рівний доступ дітей з особливими потребами до здобуття якісної освіти.

В Україні законодавчо визнано право дітей з особливими освітніми потребами на навчання у загальноосвітніх закладах за місцем проживання. Загальноосвітні навчальні заклади в свою чергу повинні забезпечити необхідні послуги відповідно до різних освітніх потреб дітей. Система освіти, що передбачає надання освітніх послуг дітям із особливими потребами в умовах загальноосвітнього закладу за місцем проживання, пристосування школ, їх загальноосвітньої філософії до потреб усіх учнів набула назву *інклюзивної освіти*.

Впровадження інклюзивної освіти в нашій країні зумовлює потребу в підготовці педагогів до роботи в інклюзивному навчальному середовищі.

Адже від них залежить:

- створення такого середовища, в якому кожен учень зможе досягти успіху, де враховуються індивідуальні особливості кожної дитини, кожної сім'ї, а відмінності розглядаються як цінний досвід для розвитку компетентностей;
- налагодження успішної співпраці з батьками та фахівцями.

Мета модуля – формування професійних компетенцій педагогічних працівників для роботи в класах/групах із інклюзивним навчанням.

Завдання модуля

Систематизувати знання щодо:

- основних понять і сутності інклюзивної освіти;
- нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти;
- інклюзивного навчання в закладах освіти України.

Сформувати вміння:

- переглядати власні ставлення до дітей з особливими потребами;
- розвивати співпрацю з іншими педагогами;
- оперувати основними поняттями інклюзивної освіти у практичній діяльності;
- організувати дослідно-експериментальну діяльність у навчальному закладі за напрямом інклюзивна освіта.

Розвинути такі установки, як:

- емпатійність;
- комунікативність;
- адаптивність;
- інноваційність.

Навчальна стратегія модуля

Реалізація завдань для досягнення навчальних результатів модуля здійснюється шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на міні-лекціях;
- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для модуля комплексу навчально-методичних матеріалів;
- виконання практичних завдань, спрямованих на набуття педагогами вмінь на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- участі в дискусіях, обговореннях, інших видах групової взаємодії з метою розвитку критичного мислення, установок і необхідних якостей для використання у професійній діяльності здобутих знань і вмінь;
- підсумкового контролного тестування до модуля.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН МОДУЛЯ

Тема 1. Від ізоляції до інклюзії: основні поняття.

Індивідуальні розвиткові можливості та погані якості

Тема 2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти.

Тема 3. Інклюзивне навчання в закладах освіти України.

Індивідуальні розвиткові можливості та погані якості

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Презентація модуля. Вступ до курсу. Знайомство та вироблення правил взаємодії. Вхідна самооцінка професійних компетенцій з інклюзивної освіти.

Міні-лекція «Від ізоляції до інклюзії: основні поняття».

Еволюція ставлення суспільства й держави до дітей з особливими потребами та становлення системи спеціальної освіти. Медична та соціальна моделі розуміння інвалідності. Поняття «освітня інтеграція». Форми інтегрованого навчання. Поняття «інклюзивне навчання». Переваги та недоліки інклюзивного навчання. Поняття «інклюзивна школа». Основні принципи інклюзивної школи.

Практичне заняття «Опитувальник для педагога».

Міні-лекція «Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти».

Міжнародні організації, що формують політику інклюзивної освіти. Міжнародні документи про право на освіту для всіх дітей. Основні документи щодо впровадження інклюзивного навчання в Україні. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Практичне заняття «Робота з документами щодо інклюзивного навчання в закладах освіти».

Міні-лекція «Інклюзивне навчання в закладах освіти України».

Інтегрування дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище України. Модель інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Нормативно-правове забезпечення інноваційної освітньої діяльності в навчальних закладах. Напрями інноваційного пошуку київських освітян. Дослідно-експериментальна діяльність у навчальних закладах м. Києва за напрямом інклюзивна освіта.

Практичне заняття «Створення проблемних ситуацій та шляхи їх вирішення».

Вихідна самооцінка професійних компетенцій з інклюзивної освіти. Обмін досвідом. Оцінка модуля учасниками.

Підсумкове тестування до модуля.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН МОДУЛЯ

Структура навчальної діяльності	Лекції, год	Практ. заняття, год	Самост. робота, год	Загальна кількість годин
Вступ до курсу, вхідна самооцінка	0,5	0,5		1
Тема 1	0,5	0,5	4	5
Тема 2	0,5	0,5	4	5
Тема 3	1,5	0,5	4	6
Підсумкове тестування до модуля, вихідна самооцінка		1		1
Усього, год	3	3	12	18

ТЕМА 1
ВІД ІЗОЛЯЦІЇ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичний матеріал до Теми 1.

Додаткові матеріали для вивчення:

- Становлення та розвиток інклюзивної освіти в країнах Західної Європи¹.
- Становлення та розвиток інклюзивної освіти в країнах Північної Америки².
- Інклюзивні тенденції розвитку системи освіти в країнах пострадянського простору³.

1 Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи: [монографія] / А.А. Колупаєва. — К. : Самміт-Книга, 2009. — С. 50–76.

2 Там само. — С. 76–105.

3 Там само. — С. 106–140.

Поняття «інклюзивна школа». Основні принципи діяльності інклюзивної школи

Інклюзивна школа – заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі.

Хоча інклюзивні школи забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних можливостей і повної участі, для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише вчителів і персоналу школи, а й батьків, членів родин, ровесників.

Основні принципи діяльності інклюзивної школи:

- всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це є можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- школи мають визнавати й враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;
- забезпечення якісної освіти для всіх шляхом розробки відповідних навчальних планів, застосування організаційних заходів, розробки стратегії викладання, використання ресурсів і партнерських зв’язків зі своїми громадами;
- діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання;
- вони є найефективнішим засобом, який гарантує солідарність, співучасті, взаємоповагу, взаєморозуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Особливість загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням полягає в послідовному проведенні заходів із забезпечення вільного доступу до навчання всіх дітей незалежно від стану здоров’я, формування інклюзивної компетентності колективу, включаючи здорових учнів, допоміжний персонал, подолання внутрішніх бар’єрів для трансформації інтегрованого навчання в інклюзивне та спрямування навчально-виховного процесу на досягнення учнями оптимального рівня соціалізації, самовизначення у виборі подальшого життєвого шляху, фізичної та інтелектуальної зрілості.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ТЕМІ 1

Міні-лекція

Від ізоляції до інклюзії: основні поняття

Метод: лекція-презентація.

ПЛАН

1. Еволюція ставлення суспільства й держави до дітей з особливими потребами та становлення системи спеціальної освіти.
2. Медична та соціальна моделі розуміння інвалідності.
3. Поняття «освітня інтеграція». Форми інтегрованого навчання.
4. Поняття «інклюзивне навчання». Переваги та недоліки інклюзивного навчання.
5. Поняття «інклюзивна школа». Основні принципи інклюзивної школи.

Практичне заняття

Опитувальник для педагога

Завдання для виконання

1. Дайте відповіді на запитання.
2. Презентуйте та обґрунтуйте Ваші відповіді.

ОПИТУВАЛЬНИК ДЛЯ ПЕДАГОГА

1. Я вважаю, що діти з особливими освітніми потребами мають навчатися зі своїми ровесниками у звичайних загальноосвітніх навчальних закладах за відповідної підтримки.

- Категорично не погоджується. Не впевнений (а).
 Не погоджується. Погоджується.

2. Які, на Вашу думку, є переваги спільногов навчання дітей з особливими потребами та здоровими однолітками?

- Для дітей з особливими потребами

- Для інших дітей

- Для педагогів

- Для батьків дітей з особливими потребами

- Для батьків інших дітей

---

3. Які, на Вашу думку, існують труднощі в спільному навчанні дітей з особливими потребами та їх здоровими ровесниками в умовах загальноосвітньої школи?
-

4. Ваші пропозиції щодо подолання цих труднощів
-

5. Проаналізуйте власну реакцію, поведінку та загальне ставлення до дітей з особливими потребами
-

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичний матеріал до Теми 2.

Додаткові матеріали для вивчення:

- Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ Міністерства освіти науки України від 01.10.2010 р. № 912)⁴.
- Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 р. № 1224)⁵.
- Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 р. № 1/9-384)⁶.

⁴ Концепція розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/nakazi/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%205107-nakaz-mon-n-912-vid-0102010](http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/nakazi/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%205107-nakaz-mon-n-912-vid-0102010)

⁵ Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/pro-ministerstvo/normativno-pravova-baza-diyalnosti-ministerstva/nakazi/%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%205155-nakaz-mon-n-1224-vid-0912010>

⁶ Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/1287>

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ТЕМИ 2

Міжнародні організації, що формують політику інклюзивної освіти

Важливим рушієм поширення інклюзії є міжнародні організації, які проводять дослідження, розробляють рекомендації для урядів різних країн, сприяють розвитку інклюзивної політики. Такими організаціями, насамперед, є:

Організація Об'єднаних Націй (ООН).

Низку керівних документів ООН спрямовано на розгортання та підтримку інклюзивної освіти. Основні заклики:

- аби втілювати інклюзивну освіту, держави мають застосовувати гнучкі навчальні програми, які можна адаптувати до різних потреб дітей;
- зосереджують увагу на тому, що необхідно впроваджувати безперервне навчання вчителів та надавати їм всебічну підтримку;
- назначають, що місцеві громади мають формувати ресурси для забезпечення інклюзивного навчання.

ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури). Зусиллями ЮНЕСКО було організовано кілька Всесвітніх конференцій з питань освіти для людей з особливими потребами. Серед найвизначніших – конференція в м. Саламанка (Іспанія), у якій взяли участь 92 уряди та 25 міжнародних організацій (1994). Саламанська декларація містить Заклик до урядів усіх країн затвердити на законодавчому рівні інклюзивну модель освіти та приймати до загальноосвітніх шкіл усіх дітей, якщо немає виняткових випадків, які унеможливлюють це. Таким чином було запропоновано, щоб інклюзія стала загальною формою освіти, а спецшколи або спецкласи існували для виняткових ситуацій.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) тісно співпрацює з ЮНЕСКО. Одним із її підрозділів є Центр з питань досліджень та інновацій в галузі освіти, який ініціює вивчення та втілення проектів, що мають на меті впровадження реформ. Низка досліджень, які проводила ОЕСР у різних країнах, дали змогу зробити такі основні висновки:

а) концепція соціальної справедливості, яка ґрунтується на правах людини, зазначає, всюди, де це можливо: діти з особливими потребами мають навчатися у загальноосвітніх, а не в окремих навчальних закладах;

б) різноманітні національні підходи до заличення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх закладів забезпечують цінний досвід для ширших дебатів про освітню різноманітність і справедливість.

Міжнародні документи про право на освіту для всіх дітей

У більшості країн Європи відбуваються докорінні зміни в законодавстві та забезпеченні якісної освіти для дітей із особливими потребами. Рух назустріч інклюзії включає низку змін на рівні цілого суспільства та малої громади, розробку правових норм на міжнародному рівні. Вперше інклюзія була підтримана Загальною декларацією прав людини у 1948 р. і знаходить відображення у всіх міжнародних документах у галузі освіти.

Загальна декларація прав людини, 1948 р. Гарантую право на безкоштовну і обов'язкову освіту для всіх дітей: «Кожен має право на освіту ... освіта має бути спрямована на розвиток людської особистості та посилення поваги до прав людини та основних свобод...».

Декларація прав дитини, 1959 р.

Принцип 5. Дитина, яка є неповноцінною у фізичному, психічному або соціальному відношенні, повинна забезпечуватися спеціальним режимом, освітою і піклуванням.

Принцип 10. Дитина має бути захищена від практики, яка може заохочувати расову, релігійну або будь-яку іншу форму дискримінації. Вона має виховуватися в дусі взаєморозуміння, терпимості, дружби між народами, миру й загального братерства, а також у повному усвідомленні, що її енергія та здібності мають бути присвячені служінню на користь інших людей.

Конвенція ООН про права дитини, 1989 р., ратифікована Україною у 1991 р. Важливими є положення про права дитини не зазнавати дискримінації, зазначене у ст. 2 та ст. 23.

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складається з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової праке-здатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. В індивідуальному навчальному плані передбачається від трьох до восьми годин на тиждень для проведення корекційно-розвивальних занять із урахуванням висновку психолого-медико-педагогічної консультації. Такі заняття проводяться відповідними вчителями-дефектологами та практичними психологами.

Відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за згодою батьків для дітей з особливими освітніми потребами педагогічні працівники, у тому числі вчителі-дефектологи, розробляють індивідуальну навчальну програму з урахуванням навчальних програм загально-освітніх навчальних закладів, яка затверджується керівником навчального закладу та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Особистісно зорієтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні й виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Оцінювання навчальних досягнень цих учнів здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначенім індивідуальною навчальною програмою. Система оцінювання повинна бути стимулюючою. Державна підсумкова атестація цих дітей здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію.

Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхніх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я. Позашкільна робота з цими дітьми проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позакласних навчальних закладах.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ТЕМІ 2

Міні-лекція

Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти

Метод: лекція-презентація.

ПЛАН

1. Міжнародні організації, що формують політику інклюзивної освіти.
2. Міжнародні документи про право на освіту для всіх дітей.
3. Основні документи щодо впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в Україні.
4. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Практичне заняття

Робота з документами щодо інклюзивного навчання в закладах освіти

Завдання для виконання

1. Проаналізуйте українське законодавство щодо забезпечення рівного доступу до освіти.
2. Презентуйте та аргументуйте індивідуальне бачення відповідності українського законодавства щодо забезпечення рівного доступу до освіти у групі.
3. Презентуйте та сформулюйте групове бачення.

Форма звітності для завдання

Групи готують відповідь у довільній формі та делегують зі складу представників, які доповідають про результати роботи групи.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Теоретичний матеріал до Теми 3.

Додаткові матеріали для вивчення:

- Теоретико-експериментальне моделювання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами⁷.
- Моделювання соціально-педагогічної роботи в ЗОШ інклюзивної орієнтації⁸.

7 Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи: [монографія] / А.А. Колупаєва. — К. : Самміт-Книга, 2009. — С. 172–239.

8 Чайковський М.Є. Моделювання соціально-педагогічної роботи в ЗОШ інклюзивної орієнтації / М.Є. Чайковський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць / редкол.: В.І. Шахов (голова та ін.). — Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. — Вип. 35. — 419 с. — С. 367–370. — (Серія «Педагогіка і психологія»).

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДО ТЕМИ 3

Інтегрування дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище України

У 90-х роках ХХ ст. в Україні активізувався рух щодо створення умов для навчання дітей із особливими потребами в загальноосвітньому середовищі, який був ініційований батьками дітей і представниками недержавних організацій.

У 2001 р. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» як недержавна освітня організація спільно з Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України започаткував науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах». Міністерством освіти і науки України було видано наказ про проведення вказаного Всеукраїнського науково-педагогічного експерименту.

Інноваційність проекту полягає в тому, що вперше в Україні на науковій основі започатковано організоване навчання дітей із особливими освітніми потребами в інтегрованих умовах із забезпеченням нормативно-правової та навчально-методичної баз, необхідного психологіко-педагогічного супроводу, корекційно-реабілітаційної допомоги, а також створенням відповідних побутових умов.

Термін дослідження 2001–2007 pp.

І етап – організаційний, 2001–2002 pp.

II етап – експериментально-інформаційний, 2003–2005 pp.

III етап – аналітично-узагальнюючий, 2006–2007 pp.

Основна мета дослідження полягала в розробці та реалізації механізму інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей у соціальне середовище з урахуванням іхніх типологічних та індивідуальних особливостей.

Стратегічна мета вбачалася у формуванні нової філософії державної політики щодо дітей із особливими освітніми потребами, реалізації та поширенні моделі інтегрованого навчання цих дітей у загальноосвітніх навчальних закладах, забезпечені нормативно-правової та навчально-методичної бази відповідно до Конвенції ООН про права дитини.

Об'єктом дослідження стало навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітніх навчальних закладів при забезпеченні відповідної психологіко-педагогічної підтримки з боку дорослих (фахівців, батьків).

Найважливішими завданнями експерименту були:

- вивчити соціально-психологічне підґрунтя організації інтегрованих класів/інклюзивного навчання;
- вивчити та встановити стартові індивідуальні показники розвитку дітей з особливими освітніми потребами та їх здорових однолітків;
- дослідити вплив інтегрованого/інклюзивного навчання на дітей з особливими освітніми потребами та їх однолітків;
- дослідити ефективні шляхи залучення дорослих до роботи в інтегрованих/інклюзивних класах;
- розробити методичні рекомендації для батьків та педагогічних працівників інклюзивних закладів освіти з питань змісту та технологій навчання дітей із особливими освітніми потребами;
- розробити та реалізувати механізм здійснення командного підходу для забезпечення навчально-виховного процесу.

На початковому етапі дослідження було створено робочу групу, до складу якої увійшли провідні вчені-дефектологи Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, представники Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», які координували процес діагностування та добору дітей до навчальних закладів. До роботи було долучено психологічно-педагогічні консультації та лікувальні установи, котрі добирали дітей із особливими освітніми потребами, рівень психофізичного розвитку яких дозволяє перебувати в умовах загальноосвітніх навчальних закладів (табл. 2).

з урахуванням досвіду інших країн (Німеччини, Росії, Литви, Швеції, де освіта також є світською) з 1 вересня 2006 р. у 1-х класах ста шести ЗНЗ м. Києва запроваджено вивчення загальноосвітнього, культурологічного, етичного курсу «Християнська етика в українській культурі». Мета курсу – створити умови для духовного розвитку дітей на традиційних засадах української культури та християнських цінностей.

Курс забезпечений програмами та навчально-методичними комплексами «Дорога Добра» (1 клас), «Дорога Милосердя» (2 клас), «Дорога Доброчинності» (3 клас) та «Дорога Мудрості» (4 клас), рекомендованими МОН України до використання у навчально-виховному процесі. У складі комплексів – навчальні посібники, робочі зошити для дітей, методичні посібники для вчителів і компакт-диски музичного супроводу уроків.

Вивчення курсу «Християнська етика в українській культурі» за навчально-методичними комплексами, створеними столичними фахівцями, упроваджено в багатьох школах регіонів України.

На виконання наказу Головного управління освіти і науки м. Києва «Про проведення моніторингового дослідження щодо результатів запровадження експериментального курсу „Християнська етика в українській культурі“ в загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва» від 5 жовтня 2009 р. № 191 комунальним підприємством «Центр моніторингу столичної освіти» в 121 навчальному закладі було проведено анкетування вчителів, що викладають курс, та батьків учнів 4-х класів, які його вивчають.

За результатами анкетування 78 % батьків вказали, що дітям подобається вивчати цей курс. Майже три чверті батьків чотирикласників вважають, що їхні діти мають вивчати цей курс і в наступних класах.

Зважаючи на позитивні результати вивчення вищевказаного курсу, Головним управлінням освіти і науки прийнято рішення про продовження експерименту в 2011–2012 навчальному році на рівні дошкільної освіти (для дітей 5-річного віку) та для учнів 5-тих класів.

З 2011–2012 навчального року цей курс продовжують вивчати понад 20 тис. школярів у 140 загальноосвітніх навчальних закладах.

2. Розвиток відкритої громадсько-активної системи «Школи повного року навчання»

Одним із ефективних способів розкриття творчого потенціалу дітей та їхніх родин, адаптації школи до нових соціокультурних потреб і, насамперед, сприйняття її як додаткового ресурсу для розвитку місцевої громади, є інноваційна модель відкритої соціально-педагогічної системи «Школа повного року навчання» та її підпроектів: «Школа повного дня», «Школа без вихідних» і «Літня школа».

Основна ідея «Школи повного дня» полягає у об’єднанні навчальної і позанавчальної сфер діяльності ЗНЗ в умовах навчального співтовариства, формуванні освітнього простору школи, що дає можливість для реалізації освітньо-виховних маршрутів учнів, інтегрує в єдиний функціональний комплекс освітні, розвивальні, виховні й оздоровчі процеси, реалізує завдання додаткової освіти.

Особливістю навчально-виховного процесу ЗНЗ у режимі повного дня є створення єдиного розкладу першої і другої половини дня. З метою зменшення навчального навантаження уроки з основних предметів, відпочинок і самостійна робота об’єднуються в єдиний педагогічний процес. Головним при плануванні роботи такої школи є збалансований підхід щодо навчально-виховної роботи у таких змістових блоках: інтелектуальний, художньо-естетичний, фізично-оздоровчий, соціальний.

Метою «Літньої школи» є моделювання та створення умов для відпочинку, розвитку та само-реалізації особистості в канікулярний період через її участь у різних видах ігрової, спортивної, творчо-продуктивної, здоров'язміньючої та інших видів діяльності.

Літня оздоровчо-розвивальна школа забезпечує можливості для акумуляції ресурсів загальноосвітнього навчального закладу із ресурсами інших соціальних інституцій місцевої громади (центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, вищі навчальні заклади, громадські організації тощо) з метою створення сприятливого розвивально-виховного середовища для дітей у канікулярний період.

Одним із базових компонентів діяльності такої школи є активне залучення волонтерів до роботи з дітьми: студентів педагогічних коледжів та університетів, батьків, спеціалістів клубів за місцем проживання та в позанавчальних закладах, людей поважного віку тощо.

Основними напрямами роботи у літній оздоровчо-розвивальній школі є: оздоровлення школярів, особистісно розвивальний, розважальний.

через комп'ютеризацію освітнього процесу, впровадження й використання мультимедійних та інтерактивних технологій навчання.

Колектив Авіакосмічного ліцею Національного авіаційного університету працює над проектом «Модель комплексного впровадження інформаційних технологій навчання», впроваджуючи в шкільну практику науково обґрунтовані дидактичні концепції раціонального використання технічних засобів навчання у логіці цлісного навчального процесу.

Наприкінці 2009 р. започатковано новий педагогічний дослідно-експериментальний проект «Упровадження елементів дистанційного навчання школярів у загальноосвітніх навчальних закладах міста Києва». В експерименті взяли участь двадцять один загальноосвітній навчальний заклад столиці.

Однією з суттєвих переваг дистанційної форми навчання є можливість порівняно швидкого оновлення знань за підтримки інформаційних ресурсів зі світових електронних інформаційних мереж. Ця форма дозволяє практично без обмежень розширити навчальну аудиторію вчителя, «знімаючи» всі географічні та адміністративні кордони. Вона сприяє забезпеченню рівного доступу до якісної освіти різних категорій школярів, зокрема інвалідів. Головною перевагою дистанційної форми навчання є суттєва додаткова свобода учня при виборі та реалізації індивідуальної навчальної траєкторії.

6. Створення столичної системи індивідуальної освіти

Для задоволення потреб мешканців м. Києва в індивідуальному навчанні на базі загальноосвітнього навчального закладу «Школа екстернів» і спеціальної загальноосвітньої школи «Надія» створено столичну систему індивідуальної освіти. Основні форми навчання в цих закладах – екстернатна, заочна та індивідуальна.

Набирає обертів також програма дистанційних технологій, зокрема з використанням електронних засобів. Так, у школі «Надія» проводиться педагогічне дослідження за темою «Дистанційне навчання дітей-інвалідів та дітей із вадами фізичного та психічного розвитку».

7. Розвиток приватної освіти

Приватні навчальні заклади як прогресивне, динамічне та конкурентне явище щодо традиційної системи освіти переконливо довели ефективність своєї альтернативи. Створення комфортних умов навчання та виховання, забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, запровадження нових форм і методів навчання – пріоритети діяльності приватного сектору столичної освіти.

Альтернативність приватної освіти вже сьогодні сприяла тому, що приватні школи перетворилися на інноваційні центри навчальної діяльності, які можуть і реально пропонують нові підходи в навчанні, нові форми організації навчального процесу, нові види навчальної діяльності тощо.

На базі приватних навчальних закладів столиці у різні роки опрацьовано більше десяти педагогічних науково-дослідних проектів: «Інтеросвіта» (Міжнародна школа I–III ступеня «Меридіан»); «Організаційно-педагогічний супровід здорового способу життєдіяльності дитини» (ПСЗШ «Співтворчість»); «Компетентнісно орієнтоване навчання як напрямок модернізації шкільної освіти в умовах діяльності інноваційного навчального закладу» (Київський ліцей бізнесу); «Оновлення системи управління персоналом у Святошинській гімназії на засадах сучасного менеджменту» (Навчально-виховний комплекс «Святошинська гімназія» та інші).

8. Адаптація зарубіжних педагогічних систем в умовах української школи

Відкритість України до кращих надбань людської цивілізації, можливість для наших освітян не лише ознайомитися з кращими набутками зарубіжного шкільництва, а й використовувати їх спричинили появу в Києві багатьох навчальних закладів, які спираються на всесвітньо відомі педагогічні системи. Це зокрема: *вальдорфська педагогіка*, заснована на принципах людинознавства, обґрунтованих видатним філософом і педагогом Р. Штайнером на початку минулого століття, і *педагогіка М. Монтессорі*, яка вирізняється духом освіченості, скасуванням примусових методів у навчанні, розумним поєднанням свободи та дисципліни, самостійністю в навчально-виховному процесі, можливістю розвиватися та навчатися відповідно до внутрішніх потреб.

Ідеї вальдорфської педагогіки багато в чому співзвучні з кращими гуманістичними традиціями української педагогіки та сучасними концепціями розвитку освіти. Водночас їх реалізація на українському ґрунті потребує значної адаптації змісту до вимог державного стандарту освіти. Мережа шкіл, навчання в яких буде відбуватися на засадах вальдорфської педагогіки, нині є експери-

ментальними закладами Міністерства освіти і науки України, ними опікуються НАПН України та міжнародні організації.

У Києві в дошкільні різновікові групи ШДС «Софія», які працюють за системою вальдорфської педагогіки, зараховують дітей віком від 3,5 до 6,5 років, а до початкових класів — від 6,5 до 9,5 років. Мета роботи педагогічного колективу — допомогти дитині в її становленні відповідно до вікових особливостей. Так вирішується завдання збереження та зміцнення фізичного здоров'я, розвитку духовного світу та прихованих здібностей дитини, розкриття її неповторної індивідуальності.

Педагогіка Марії Монтессорі надає унікальну можливість розвивати дитину з раннього віку у всіх сферах її життя: інтелектуальній, емоційній, фізичній, соціальній, моральній, змалку готовчи до реального життя, що є надійним підґрунтам подальшої інтеграції в суспільство.

1992 р. у м. Києві відкрито першу в Україні «Школу Монтессорі від 3 до 7», що стала експериментальним центром подальшого впровадження педагогічної системи Марії Монтессорі. Сьогодні в столиці за цією системою працюють Монтессорі-сад, ШДС «Монтессорі», приватний НВК «Святошинська гімназія».

Отже, нині педагогічні колективи навчальних закладів столиці намагаються знайти оптимальні й ефективні шляхи інноваційного розвитку освітньої галузі, що відображали б сучасні світові тенденції.

Дослідно-експериментальна діяльність у навчальних закладах м. Києва за напрямом інклюзивна освіта

У м. Києві з 2006 р. започатковано дослідно-експериментальну роботу регіонального рівня в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах за напрямом інклюзивна освіта.

Найбільша кількість навчальних закладів, задіяних у цьому напрямі дослідження, розміщені в Оболонському районі столиці, де з 2008 р. працює відділ інклюзивної та спеціальної освіти Оболонського районного управління освіти.

На базі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів столиці здійснюється тринадцять експериментальних досліджень за напрямом інклюзивна освіта (12 регіонального та 1 всеукраїнського рівня), серед них:

«Інклюзивна освіта дітей із синдромом Дауна у дошкільних навчальних закладах». Експеримент розпочато зусиллями управління освіти виконавчого органу Оболонської районної у м. Києві державної адміністрації та Громадської організації «У дитячих долонях». Спеціалістами організації була розроблена та поступово реалізована модель психолого-педагогічного супроводу сім'ї, що виховує дитину з синдромом Дауна. «У дитячих долонях» функціонують групи «Маленькі сходинки» для дітей із синдромом Дауна віком до 1,5 року та їхніх батьків, а також міні-садочек, у якому є групи короткочасного перебування, які діти відвідують тричі на тиждень без участі батьків. Із дітьми працюють логопед, дитячий психолог, медичний психолог, практичний психолог, які готують їх до вступу в дошкільні заклади ДНЗ № 662 і № 291 столиці, де відкрито три інклюзивні групи та створено умови для подальшого розвитку дітей із синдромом Дауна.

«Інтеграція дітей із синдромом Дауна в спеціальні освітні середовища». Дослідно-експериментальна робота розпочалася в 2011 р. у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті № 26. Термін дослідження 2011–2016 рр. Мета дослідження — теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити особливості оптимальної та ефективної організації навчально-виховного процесу для дітей із синдромом Дауна; створити методичне забезпечення навчально-виховного процесу школи в системі сучасної спеціальної освіти з використанням інноваційних педагогічних технологій для розвитку дитини із синдромом Дауна та передумов її інтеграції в суспільне життя.

«Інклюзивне навчання та виховання дітей з синдромом Дауна» на 2010–2013 pp. (рішення Київської міської ради від 13.10.2009 р. № 502/2571). Мета програми — створення умов для всеобщого розвитку, навчання та виховання дітей з синдромом Дауна у дошкільних навчальних закладах столиці за місцем проживання.

У дослідно-експериментальній роботі київських освітян простежується модель інклюзивної освіти дітей із синдромом Дауна у наступності між рівнями освіти: рання допомога — дошкільна освіта — загальна середня освіта.

«Слухаємо разом» (соціалізація та інтеграція дітей дошкільного віку з порушеннями слуху та мовлення у середовище однолітків). Дослідження проводилось у ДНЗ № 67 та успішно завершено в 2010 р.

Мета педагогічного експерименту полягала в ранній інтеграції дітей з порушеннями слуху в середовище чуючих та їх соціалізації, інтенсифікації мовленнєвого й загального розвитку за умов співпраці педагогів дошкільного закладу і сурдопедагогів.

У ДНЗ № 67 створено сприятливі умови для мовленнєвого та пізнавального розвитку дітей з порушеннями слуху та мовлення в середовищі чуючих однолітків без порушень мовлення. Педагогами дошкільного навчального закладу спільно зі спеціалістами центру СУВАГ створена позитивна атмосфера для розвитку дітей. Проведено щорічне діагностування слуху та мовлення дітей, кваліфікована реабілітаційна робота з психологічної корекції, розвитку слуху, формуванню мовленнєвих навичок.

Знання, вміння і навички, що діти отримували на спеціальних заняттях, були застосовані в процесі щоденного спілкування (на заняттях у групі, на прогулянках, під час ігор). У ході експерименту діти з нормальним слухом навчилися рівноправному, гуманному, терплячому ставленню до дітей із особливими потребами, а це в свою чергу збагатило їхній внутрішній світ та емоційну сферу.

Забезпечено гармонійний розвиток дітей з порушенням слуху та мовлення. Вони відчувають себе повноцінними членами дитячого колективу, беруть участь у всіх культурних заходах, активно спілкуються з дітьми і дорослими.

За результатами психологічного та сурдопедагогічного моніторингу дітей з порушеннями слуху за період експерименту встановлено позитивну динаміку в розвитку мовлення, спостерігається зростання активного і пасивного словника, покращилося розуміння зверненого мовлення, зросла слухова увага дітей, спостерігається зростання уваги, здатність зосереджуватися на тривалий час. Діти зберігають інтерес до роботи, покращилися всі види пам'яті (зорова, слухова, мовленнєва).

Діти з порушенням слуху інтегровано в масові групи цього дошкільного навчального закладу. За три роки в групі дитячого садка інтегровано 17 дітей. Після завершення навчання в ДНЗ № 67 діти успішно адаптувалися в умовах загальноосвітньої школи та повноцінно засвоюють навчальний матеріал.

«Соціально-педагогічні аспекти організації інклюзивної освіти дітей з вадами слуху в умовах початкової школи». Експеримент проводиться в СЗШ № 233. Термін дослідження 2009–2015 рр.

У школі відкриваються інклюзивні класи, до яких зараховуються діти 6–7 років за напрямленням психолого-медико-педагогічної консультації при Департаменті освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). До класів набирають дітей з I–III ступенем зниження слуху, дітей, які мають слуховий апарат. Класи відкриваються поступово – кожен рік по одному першому інклюзивному класу, де спільно навчати-муться учні з нормальним та зниженим слухом. Набір учнів – виключно добровільний. За чотири роки буде відкрито з 1-го по 4-й класи.

Кількість учнів у класі менша за нормативну. Передбачається набирати 18 дітей в один клас: 12 дітей з нормальним слухом, 6 – зі зниженням. Для інклюзивних класів розроблено штатний розклад на основі штатного розкладу спеціальних шкіл-інтернатів. У класі працюють 2 педагоги: вчитель початкових класів та асистент вчителя зі спеціальною підготовкою.

У другу половину дня із дітьми з особливими потребами проводиться індивідуальна корекційно-компенсаторна робота, підготовка домашніх завдань з учителем-вихователем ГПД, різноманітні заняття інтелектуального, фізичного, естетичного спрямування разом з іншими дітьми школи.

Для роботи з дітьми зі зниженням слухом педагоги проходять спеціальну підготовку на базі ЦСР «Аврора» та центру «СУВАГ», беруть участь у семінарах, які проводять зарубіжні та українські спеціалісти з корекційної педагогіки та психології.

У процесі дослідження в СЗШ № 233 буде розроблено модель інклюзивної освіти дітей з порушеннями слуху та мовлення в умовах початкової школи.

«Організація тьюторського супроводу допрофесійної підготовки та профільного навчання в інклюзивному загальноосвітньому навчальному закладі». Дослідно-експериментальна робота розпочалася в 2011 р. у СЗШ № 168. Термін дослідження 2011–2016 рр.

Мета психолого-педагогічного експерименту полягає у створенні умов для виявлення пізнавальних інтересів, розвитку здібностей, підвищення готовності до соціального, культурного і професійного самовизначення учнів інклюзивного загальноосвітнього навчального закладу шляхом упровадження розробленої моделі тьюторського супроводу допрофесійної підготовки та профільного навчання.

Очікувані результати експериментального дослідження:

- створення моделі тьюторського супроводу профільного навчання та допрофесійної підготовки в інклюзивному загальноосвітньому навчальному закладі;
- підвищення освітньої мотивації учнів, зростання їхньої пізнавальної та творчої активності;
- створення умов для задоволення індивідуальних освітніх потреб учнів шляхом запровадження тьюторського супроводу;
- підвищення професійної майстерності вчителів.

У 2010—2011 навчальному році колектив СЗШ № 168 успішно завершив дослідження на тему «*Інтегроване навчання дітей із обмеженими фізичними можливостями в умовах середньої загальноосвітньої школи*». Розроблено технологію комплексного застосування різних форм інклюзивної освіти та реабілітації дітей із обмеженими фізичними можливостями в умовах середньої загальноосвітньої школи. У школі функціонує 13 інклюзивних класів, у яких навчається 66 дітей із особливими освітніми потребами.

«*Психолого-педагогічне управління навчальною діяльністю соціально занедбаніх учнів та учнів із затримкою психічного розвитку в умовах середньої загальноосвітньої школи*». Мета дослідження, започаткованого у СЗШ № 231, полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та апробації засобів і методів управління навчальною діяльністю дітей означеної категорії за принципами інклюзивної освіти. Термін дослідження 2008—2015 рр.

На кожній паралелі початкової школи організовано один інклюзивний клас, у якому спільно навчаються учні з нормальним соціальним розвитком і соціально занедбані діти, діти з нормальним рівнем інтелекту та із незначною затримкою його розвитку. Останню групу визначає міська психолого-медико-педагогічна комісія. В інклюзивних класах працюють два вчителі — один основний, а другий асистент вчителя. Додатково до штатного розпису школи введені посади психолога, дефектолога, логопеда, інструктора ЛФК, соціального педагога.

У процесі експерименту помічено, що соціально занедбані учні та учні із затримкою психічного розвитку адекватно реагують на музику, активні під час проведення музичних занять, ігор, танців. Саме під час таких занять вони краще адаптуються в класі, поліпшуються їхні стосунки з однокласниками. Тому на перерви з ними проводить роботу педагог-організатор, який має музичну освіту.

Успішність реабілітаційної роботи з дітьми неможлива без активної участі в ній батьків. Готовність останніх до психосоціальної реабілітації дитини становить окрему проблему. Її розв'язання потребує, з одного боку, системи реабілітаційної роботи з батьками, метою якої є підтримка та формування в них оптимістичних життєвих настанов, здатності бачити реалістичну та разом з тим позитивну перспективу свого життя і життя своєї дитини. З другого боку, необхідне озброєння батьків певною системою психолого-педагогічних знань і умінь, свідоме оволодіння якими дозволяє їм включитися в плідну співпрацю із фахівцями. Саме в цьому напрямі і працює шкільний психолог. На жаль, не з усіма батьками вдалося знайти порозуміння. Здебільшого вони не вважають свою дитину такою, що має проблеми розвитку. Психологом, логопедом, соціальним педагогом розроблені для батьків і вчителів школи методичні рекомендації з корекції психологічних процесів у дітей та подолання дитячої агресивності. Співпраця фахівців та батьків дає позитивні результати в цілому та по кожній дитині зокрема.

«*Створення моделі індивідуального інтерактивного online навчання дітей, які через тривалу хворобу не відвідують школу*». Основна ідея цієї науково-дослідної роботи, що проводиться у СЗШ № 210, полягає в тому, щоб знайти нові засоби та способи організації індивідуального навчання дітей, які через тривалу хворобу не відвідують школу. Основним засобом, який допоможе розв'язати завдання експерименту, є система Інтернет-навчання, зокрема віртуальна платформа для навчання WiZiQ. Вона відкриває широкі можливості для включення дитини в систему щоденного життя учнів школи.

Основним способом є організація індивідуальної роботи з учнями, а саме:

- одночасна робота вчителя з класом і учнем, який перебуває вдома;
- побудова роботи з учнем у домашніх умовах на основі інформації, яку учень вже отримав під час відеоуроку.

Запровадження WiZiQ, зміна організації індивідуального навчання потребує додаткових умінь і навичок від учителів та учнів, а саме:

- учителям потрібно розробити та запровадити повноцінну систему для навчання без установки додаткового програмного забезпечення, відпрацювати нову методику роботи з учнем вдома, бути психологічно готовим щоуроку працювати на відеокамеру, організувати урок з урахуванням відеоучнів;
- учням потрібно навчитися працювати з класом, перебуваючи вдома; бути психологічно готовими до роботи у відеорежимі; вміти відповідати і демонструвати свої знання, користуватися презентаціями уроків і ставити запитання; відпрацьовувати матеріал, самостійно знаходячи інформацію в мережі Інтернет.

Інклюзивна освіта для дітей з розладами аутичного спектру в дошкільних навчальних закладах. Експериментальна база – ДНЗ № 291. Термін проведення експерименту 2011–2015 рр.

Аутизм – це комплексне порушення розвитку, для якого властиві різноманітні прояви, що відзначаються з раннього віку і мають сталій перебіг. Симптоми зазвичай залишаються і в дорослих, хоча часто – у пом'якшенні формі. Головна проблема, яку гостро відчувають родини з такими дітьми – їхня неприємність і безпорадність у світі людей. Раннє виявлення дітей з імовірним розладом спектру аутизму – один із найважливіших етапів, оскільки при аутизмі раннє виявлення і вчасні втручання в наймолодшому віці є надзвичайно важливими з огляду на їх ефективність, які до того ж дають можливість прогнозувати подальший розвиток дитини. Реалізація цього етапу залежить, насамперед, від освіченості батьків і фахівців щодо аутизму та ранніх його симптомів. У зв'язку з цим постає завдання розробити і запровадити інноваційну модель організації інклюзивної дошкільної освіти для дітей з розладами аутичного спектру в умовах дошкільного навчального закладу.

В результаті дослідження буде розроблено технологію освітньо-реабілітаційного процесу дітей з розладами аутичного спектру в умовах інклюзивних груп дошкільного навчального закладу.

Мета дослідження полягає у створенні умов для розвитку, виховання та навчання дітей з розладами аутичного спектру та наданні їм можливості адаптуватися до життя в соціумі разом зі здоровими ровесниками.

Очікувані результати:

- вперше у м. Києві будуть відкриті інклюзивні дошкільні групи для дітей з розладами аутичного спектру;
- діти з цією нозологією отримають можливість виховуватися в соціумі здорових однолітків у звичайному ДНЗ, а їхні батьки позбудуться ситуації соціальної ізоляції;
- у перспективі – діти з розладами аутичного спектру з інклюзивних дошкільних груп матимуть можливість продовжити своє навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, тобто зберігатиметься принцип наступності;
- протягом реалізації експерименту систематично буде проводитися наукове психолого-педагогічне дослідження психофізичного розвитку дітей з розладами аутичного спектру та особливостей їхньої адаптації і комунікації в умовах інклюзивної дошкільної групи;
- підвищиться педагогічна майстерність учасників експерименту;
- батьки дітей з розладами аутичного спектру отримають впевненість у майбутньому своїх дітей;
- зросте пізнавальна активність та творча самостійність дітей, які виховуються в інклюзивних групах.

Дослідно-експериментальна робота розпочалася з вересня 2011 р.

Із 2008 р. Інститут післядипломної педагогічної освіти КМПУ ім. Б.Д. Грінченка забезпечує підготовку педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. З вересня 2011 р. розпочато упровадження тематичного курсу «Психолого-педагогічні умови реалізації інклюзивної освіти в ДНЗ».

Інклюзивне навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах столиці відображає вимоги сьогодення і спрямоване на забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами на рівні зі здоровими однолітками, наступність між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ТЕМИ З

Mіні-лекція

Інклюзивне навчання в закладах освіти України

Метод: лекція-презентація.

ПЛАН

1. Інтегрування дітей з особливими потребами в загальноосвітнє середовище України.
2. Модель інклюзивного навчання дітей із особливими потребами.
3. Нормативно-правове забезпечення інноваційної освітньої діяльності в навчальних закладах м. Києва.
4. Напрями інноваційного пошуку київських освітян.
5. Дослідно-експериментальна діяльність у навчальних закладах м. Києва за напрямом інклюзивна освіта.

Практичне заняття

Створення проблемних ситуацій та шляхи їх вирішення

Опис завдання

На засіданні міської ради затверджено експериментальну програму «Інклюзивне навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами». Відповідно до документа навчання дітей з особливими освітніми потребами має відбуватися в межах навчального закладу за місцем проживання. До складу учнів Вашого класу прийнято дитину з особливими потребами.

Завдання для виконання

1. Базуючись на власному досвіді та знаннях, сформулюйте Ваші дії для вирішення цієї ситуації.
2. Презентуйте та аргументуйте Ваші дії у групі.
3. На основі аналізу індивідуальних рішень сформулюйте групове вирішення проблеми.
4. Презентуйте та обґрунтуйте групове рішення.

Форма звітності для завдання

Індивідуальне рішення	
Групове рішення № 1	
Групове рішення № 2	
Групове рішення № 3	
Групове рішення № 4	

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ДО МОДУЛЯ

Тест самоконтролю до Модуля

1. Встановіть послідовність кроків у еволюції ставлення суспільства й держави до дітей з особливими потребами та становлення системи спеціальної освіти (за М. Малофеєвим).

- Від агресії та зневаги до усвідомлення необхідності піклуватися про людей з відхиленнями в розвитку.
- Від усвідомлення необхідності піклування про осіб з відхиленнями в розвитку до усвідомлення навчання частини з них.
- Від усвідомлення можливостей до усвідомлення доцільності навчання трьох категорій дітей: з порушеннями слуху, зору та розумово відсталих.
- Від усвідомлення необхідності навчання певної частини дітей з порушеннями до розуміння необхідності навчання всіх дітей з відхиленнями в розвитку.
- Від сегрегативного навчання дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання (інклюзії, повного включення).

2. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що медична модель розуміння інвалідності розглядає ваду здоров'я як характеристику особи?

- Так.
- Ні.

3. Чи є коректним твердження, що соціальна модель розуміння інвалідності розглядає розлади здоров'я як соціальну проблему, а не як характеристику особистості?

- Так.
- Ні.

4. Із поданого переліку виберіть коректні твердження щодо соціальної моделі розуміння інвалідності.

- Розлади здоров'я – соціальна проблема, а не характеристика особистості.
- Пов'язана з дотриманням прав людини.
- Розлади здоров'я – характеристика особистості.
- Спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб забезпечувати рівну участь громадян у реалізації своїх прав.

5. Чи є коректним твердження, що «діти з особливими освітніми потребами» – це поняття, яке широко охоплює всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми?

- Так.
- Ні.

6. Чи є правильним твердження, що освітня інтеграція передбачає надання можливості учням з особливими освітніми потребами навчатися у звичайних класах загальноосвітньої школи, при цьому ці діти мають опановувати програму масової або спеціальної школи, ім надаються усталені освітні послуги?

- Так.
- Ні.

7. Встановіть відповідність між формами та описом інтеграції.

1 Повна	A для тих дітей, у яких психофізичний розвиток наближений до вікової норми, але їхнє навчання в умовах масового закладу обов'язково має супроводжуватися корекційною допомогою відповідних фахівців, зокрема вчителя-дефектолога спеціального класу	1
2 Комбінована	B за якої всі школярі спеціального класу (закладу) незалежно від стану психофізичного розвитку об'єднуються кілька разів на місяць для проведення спільніх заходів	2
3 Часткова	B передбачає перебування дитини з обмеженими можливостями здоров'я серед своїх здорових однолітків у масовому навчальному закладі лише частину дня (найчастіше другу половину – харчування, ігри, екскурсії тощо)	3
4 Тимчасова	G яка форма навчання рекомендована тим дітям, які за рівнем психофізичного розвитку відповідають віковій нормі і психологічно готові до спільногонавчання із здоровими однолітками	4

8. Інтегроване навчання як форма надання освітніх послуг може співвідноситися лише з ... моделями інтеграції. Із поданого переліку виберіть одну правильну відповідь.

- Повоною та тимчасовою.
- Частковою та комбінованою.
- Повоною та комбінованою.

9. Чи є коректним твердження, що інклузивне навчання (англ. inclusion – включення) передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку?

- Так.
- Ні.

10. Чи є коректним твердження, що інтеграція відображає спробу залучити учнів з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл, а інклузія передбачає пристосування шкіл, їх загальноосвітньої філософії до потреб усіх учнів?

- Так.
- Ні.

11. Чи є коректним твердження, що інклузивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання?

- Так.
- Ні.

12. Чи є коректним твердження, що навчання в закладах освіти з інклузивним навчанням корисне як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для звичайних дітей, членів родин та суспільства в цілому?

- Так.
- Ні.

13. Із поданого переліку виберіть завдання, які потребують розв'язання при реалізації інклюзивної моделі освіти.

- Організувати навчально-виховний процес, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей.
- Розробити систему надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами.
- Створити позитивний клімат у шкільному середовищі та поза його межами.
- Організувати навчально-виховний процес, який би задовольняв освітні потреби тільки дітей з особливими освітніми потребами.

14. Чи є коректним твердження, що інклюзивна школа — заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі?

- Так.
- Ні.

15. Із поданого переліку виберіть міжнародні організації, що формують політику інклюзивної освіти (*одну правильну відповідь*).

- Головне управління освіти і науки; Міністерство освіти і науки України.
- Організація Об'єднаних Націй (ООН).
- ООН, ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

16. Із поданого переліку виберіть нормативно-правові документи щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні.

- Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про охорону дитинства».
- Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1482-р.).
- Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912).
- Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 р. № 1224).
- Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872).
- Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 р. № 1/9-384).

17. У якому документі сформульовано основні вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх начальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання? Із поданого переліку виберіть одну правильну відповідь.

- Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 р. № 1/9-384).
- Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 р. № 1224);
- Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912);
- Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872).

18. У якому документі щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні написано, що особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами забезпечує асистент вчителя?

---

19. Чи є правильним твердження, що для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу наповнюваність класів з інклюзивним навчанням становить не більш як 20 учнів, з них одні три дитини з особливими потребами?

- Так.
 Ні.

20. Чи є коректним твердження, що значим кроком на шляху дотримання усіх без винятку прав та свобод людини з інвалідністю нарівні з іншими людьми стало прийняття Конвенції ООН про права інвалідів, підписаної Україною 24.09.2008 р.?

- Так.
 Ні.

21. Чи є правильним твердження, що особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість?

- Так.
 Ні.

22. Чи є правильним твердження, що в індивідуальному навчальному плані для дітей з особливими потребами передбачається від трьох до восьми годин на тиждень для проведення корекційно-розвивальних занять із урахуванням висновку психолого-педагогічної консультації?

- Так.
 Ні.

23. Чи є правильним твердження, що діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільній роботи з урахуванням їхніх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я?

- Так.
 Ні.

24. Чи є правильним твердження, що позашкільна робота з дітьми з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позакласних навчальних закладах?

- Так.
 Ні.

25. Якими чотирма основними складовими забезпечується інклюзивне навчання дітей з особливими потребами як процес?

---

26. Який очікуваний результат має забезпечити інклюзивне навчання дітей з особливими потребами?

---

27. Інноваційна освітня діяльність може здійснюватися:

- на всеукраїнському рівні;
- на базі одного навчального закладу;
- на регіональному рівні;
- у межах одного району м. Києва.

28. Які документи необхідно підготувати для відкриття експериментального педагогічного дослідження регіонального (всеукраїнського) рівня? Виберіть правильні відповіді.

- Лист-клопотання директора навчального закладу на ім'я начальника районного управління освіти.
- Лист-клопотання від районного управління освіти на ім'я директора Департаменту освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації).
- Заява на проведення експерименту регіонального (всеукраїнського) рівня.
- Програма експериментального педагогічного дослідження.
- Календарний план експериментального педагогічного дослідження.

29. Які основні напрями інноваційного пошуку київських освітян?

---

30. Чи є коректним твердження, що інклюзивне навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах столиці відображає вимоги сьогодення і спрямоване на забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами на рівні зі здоровими однолітками?

- Так.
- Ні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні джерела

1. Аристотель. Никомахова этика / Аристотель / Аристотель. Соч. в 4 т. — М., 1984. — С. — 59–60.
2. Антология педагогической мысли христианского средневековья: в 2 т. — М., 1994. — 399 с.
3. Гордеева А.В. Реабилитационная педагогика: от теории — к практике : [монография] / А.В. Гордеева. — М., 2001. — 321 с.
4. Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. / За заг. ред. Даниленко Л.І. — К. : 2007. — 128 с.
5. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: наук.-метод. зб. до Всеукр. наук.-практич. конф. в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми IBPP – TACIS Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». — К. : ФО-П Придатченко П.М., 2007. — 180 с.
6. Інструктивно-методичний лист «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання» (Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.12 р. № 1/9-384).
7. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи : [монографія] / А.А. Колупаєва. — К. : Сammіt-Книга, 2009. — 272с.: іл. — (Серія «Інклюзивна освіта»).
8. Колупаєва А.А., Єфімова С.М. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти» / А.А. Колупаєва, С.М. Єфімова. — К., 2010. — 16 с.
9. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка. Путівник для педагогів : навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. — К. : АТОПОЛ. — 2010. — 96 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»).
10. Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ Міністерства освіти науки України від 01.10.2010 р. № 912);
11. Лефрансуа Гі. Психологія для учителя / Гі Лефрансуа. — СПб.— М.: Прайм-врознак, 2003. — 407 с.
12. Малофеев Н.Н. Западная Европа : эволюция отношения общества и государства к лицам с отклонениями в развитии. — М. : Изд-во «Экзамен», 2003. — 256 с.
13. Дятленко Н., Софій Н., Кавун Ю. Оцінка впливу інклюзивної моделі освіти на учасників проекту «Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти»: звіт за результатами оцінки Н. Дятленко, Н. Софій, Ю. Кавун / ВФ «Крок за кроком». — К., 2004.
14. Софій Н., Сварник М., Троханіс П. Права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти / Н. Софій, М. Сварник, П. Троханіс. — К., 2006. — 64 с.
15. Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (наказ Міністерства освіти науки України від 09.12.2010 р. № 1224);
16. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872).
17. Створення ресурсних центрів. Посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами / ВФ «Крок за кроком». — К. : ФО-П Придатченко. — П.—М., 2007. — 216 с.
18. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. — Саламанка (Испания). — 7–10 июня 1994 г. — К., 2000. — 21 с.
19. Шапаренко Г.В. Інноваційний пошук київських освітян / Г.В. Шапаренко // Управління освітою. — 2011.— № 11 (263). — С. 5–8.
20. Шапаренко Г.В. Мають право мати право / Г.В. Шапаренко // Управління освітою. — 2012. — № 1 (277). — С. 15–18.

Додаткові джерела

1. Чані Івона. Досвід втілення положень про освіту для дітей з особливими потребами в країнах Центральної Європи / Івона Чані; пер. з англ. А. Кононенка. — К., 2006. — 42 с.

Інтернет-ресурси

1. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ombudsman.kiev.ua/dopovid_6_1/Dop6_1_Zmist.htm

ЗМІСТ

ПРОГРАМА МОДУЛЯ	3
Тема 1. Від ізоляції до інклюзії: основні поняття	5
Теоретичний матеріал до Теми 1	6
Види навчальної діяльності до Теми 1	12
Практичне заняття «Опітувальник для педагога»	12
Тема 2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти	13
Теоретичний матеріал до Теми 2	14
Види навчальної діяльності до Теми 2	18
Практичне заняття «Робота з документами щодо інклюзивного навчання в закладах освіти»	18
Тема 3. Інклюзивне навчання в закладах освіти України	19
Теоретичний матеріал до Теми 3	20
Види навчальної діяльності до Теми 3	32
Практичне заняття «Створення проблемних ситуацій та шляхи їх вирішення»	32
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ДО МОДУЛЯ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38